

KDE SE UKRÝVALA SLOVANSKÁ EPOPEJ BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

HELENA KLÍMOVÁ

V souvislosti s válkou na Ukrajině bylo zjišťováno, jak se archivy připravovaly na možné ohrožení písemností před vypuknutím druhé světové války i v jejím průběhu. Jaké byly jejich plány na ochranu archiválií a v případě Archivu země České též plány na kryty pro zaměstnance i obyvatele z blízkého okolí? Ve fondu Archiv země České lze najít několik signatur, které se tímto tématem zabývají. Všechny plány se nepodařilo zrealizovat, některé musely být pozměněny podle dané situace, některé zůstaly pouze na papíře. Nebo se alespoň nenašly podklady pro jejich uskutečnění.

Velkou výhodou bylo postavení budovy na osamělém místě, bez okolních domů a s tím související malé ohrožením případným požárem. Samotná stavba archivu – dva nezávisle postavené bloky – kancelářský a depotní, které se o sebe opíraly a poskytovaly si tak vyšší stabilitu, byla další velkou výhodou v případě bombardování. Střecha byla z betonu, kryta plechem, bez přítomnosti dřeva, což značně omezovalo možnost šíření ohně.

Nevýhodou bylo umístění archivu pod bývalou kadetkou na jedné straně (později kasárnami SS, dnes Ministerstvem obrany České republiky) a Dejvickým nádražím na straně druhé. Nejcitlivějším místem vlastní stavby byl dnes již neexistující světlík umístěný mezi oběma částmi (dnes laboratoř a místnost č. 14). Případná exploze v něm by poškodila nejen statiku obou bloků, ale mohlo dojít k požáru v obou budovách. Okna budovy jsou velká, tehdejší otáčecí mechanismus nedovoloval použití venkovních okenic. Přesto se o nich uvažovalo již v roce 1939, měly být umístěné v přízemí z obou stran budovy. Ale teprve v roce 1942 byly zhotoveny návrhy na tyto ochranné okenice¹ umístěné do okenních špalet a u vstupních dveří, pro které se též plánovala ochrana, se dbalo na co nejmenší poškození žulového obkladu.

Luxferová okna v depotním bloku byla chráněna dřevěnými „okenicemi“ umístěnými zevnitř, hlavně v I. suterénu (dnes depozitář desk zemských a mapový

1 Národní archiv (NA), fond Archiv země České (AZČ), inv. č. 233, kart. 37.

depozitář), které se nacházejí na úrovni a těsně nad úrovní chodníků. To se ukázalo jako velmi prozřetelné při pražském povstání, během kterého byla luxferová okna střelbou poškozena, ale uvnitř depozitářů nebyly napáchány žádné škody. Přes své umístění v blízkosti nádraží a kasáren SS, kdy na obou místech proběhly prudké boje, nešlo o těžké poškození budovy. Dělostřelbou byl utržený plech na střeše, budova zvenku (okna, luxfery, fasáda) a devět místností (stěny, nábytek, umývadla, jejich obklady) bylo poškozeno více než 150 zásahy. Ale vzhledem k rozstříleným oknům během květnového povstání a zároveň poškozenému vnitřnímu vybavení místností, evidentně ke zhotovení okenic nedošlo, určitě ne v zadní části budovy směrem do ulice Na Valech.² (obr. 1) Dle oběžníku č. 994 z 19. srpna 1945 byly sepsány 28. srpna 1945 a 22. září 1945 škody vzniklé během války. Kromě již zmíněného poškození z 5.–9. května 1945 šlo hlavně o náhradu postupně odvezených klik, záclonových tyčí, kovových regálů, hydrantových spojek, bronzových reliéfů presidentů Masaryka a Beneše, stolních lamp i textilií. Již v září byly některé neodkladné škody odstraněny firmami (střecha, telefonní připojení, okna), opravy vnitřních zdí a vymalování místností pak svépomocí.

O návrhu na umístění krytu pro lidi v budově archivu se poprvé psalo 26. září 1938, kdy se kryt plánoval v suterénu i přilehlých místnostech dokonce pro 500 osob,³ ale v oběžníku z 9. září 1939 se o krytu již nehovoří, vypadá to, že na návrh se zapomnělo, nebo byla jeho realizace odsunuta. Až v říjnu 1940 se o něm znovu uvažovalo, protože dosavadní kryt v suterénu Kramářovy vily nebyl vhodný pro své umístění na odlehklém místě, od archivu i okolních domů byl opravdu daleko. A protože nebyl v okolí nalezen jiný vhodný objekt, obnovilo se jednání se Zemským úřadem v Praze. Kryt měl sloužit pro zaměstnance archivu, obyvatele sousedních domů a pro náhodné kolemjdoucí v oblasti Prašného mostu. Návrhy byly dva. Podle prvního měl být kryt umístěn v I. suterénu, pod dnešní vrátnicí v místě výstavního prostor a dále v jedné z místností přiléhajících k chodbě směrem k depotnímu bloku. Měla zde být místnost pro velitele krytu, ošetrovna byla plánována vedle plynové kotelny. Počítalo se s hlásičem požáru, centrální ventilací, hydrantem pro hasiče. Okna vrátnice, místností i chodby měla být zatemněna a opatřena umělým osvětlením s modrým celofánem na žárovkách. V plánu bylo nouzové osvětlení i dvě lampy na baterie. Vstup do krytu měl být hlavním vchodem do budovy, který byl kontrolován vrátnými a řízen zaměstnanci archivu, pokud budou v budově, východ pak vjezdem do boční ulice.⁴

Druhý návrh počítal s umístěním krytu do II. suterénu (dnešní II. depozitář), kde byla plánována úprava části depozitáře a předsíně o velikosti 12 x 8 m. Tento

2 NA, AZČ, inv. č. 234, kart. 37, okna rozbitá po květnovém povstání, viz obr. 1.

3 NA, AZČ, inv. č. 233, kart. 37.

4 NA, AZČ, inv. č. 233, kart. 37, návrh na kryt pod vrátnicí.

návrh byl otevřen znovu 11. února 1943. V části předsíně před depozitářem měla být sanitární místnost s pytlí s pískem, kbelíky s vodou, chlorovým vápnem k dezinfekci, s háky, krumpáči a lopatami na případné odklizení sutin a vyprošťování, v přepažené a utěsněné části pak byla plánována dezinfekce příchozích, umístěna kyslíková bomba i léky, průduch ústící na střeše ve výšce 18 metrů měl zajišťovat výměnu vzduchu (v této výšce by se již neměly vyskytovat těžké plyny), mělo zde být instalováno zařízení na výměnu vzduchu na ruční pohon. Ale protože tento prostor byl během války doslova přeplněn archiváliemi i obrazy z jiných institucí a nebylo zde místo, bylo od plánů krytu pro lidi upuštěno.⁵ (obr. 2)

Ještě jednou zvažovanou, ale téměř okamžitě zavrženou možností, bylo zřídít kryt ve III. suterénu (I. depozitář). Vzhledem ke značné vlhkosti, prosakující vodě při deštích, vedení kanalizačních rour, které by se kvůli případným otřesům musely podepřít, bylo upuštěno i od nastěhování archiválií z vyšších pater. Obava byla nejen z plísní, ale i z dřevěných regálů, kterými byl depozitář vybaven. V ostatních depozitářích byly většinou kovové regály až do stropu a předpokládalo se, že by v případě bombardování na nich zůstal strop viset. Také úzké a dlouhé schodiště bránilo nejen stěhování většího množství materiálu, ale i pohybu lidí. Ke krytu pro lidi byl tento prostor nevhodný jednak z důvodů již zmíněné vlhkosti, vedeného potrubí, ale i jeho umístění pod nejslabším článkem budovy – pod světlíkem. A značná hloubka pod zemí znemožňovala jakýkoli únik v případě zavaleného schodiště či vchodu.

Zdá se, že ani jeden z návrhů nakonec nebyl uskutečněn, byly nalezeny pouze návrhy, ale žádná zmínka o jejich realizaci.

V již zmíněném oběžníku z 9. září 1939 se píše o povinnostech denních i nočních hlídačů, novém režimu v archivu a lepším vybavení prostředky potřebnými pro letecký útok. Již v roce 1936 se začalo se cvičením protiletecké ochrany, byly stanoveny hlídky a určena jejich kompetence při poplachu. Bylo dbáno na správné uskladnění hořlavých látek, vypínání vody i elektrických přístrojů, pečlivé zavírání oken, důslednější uzamykání kovových dveří depozitářů, omezení pohybu cizích osob po budově, zákaz kouření (jinak se mohlo kouřit v kancelářích, pokud to nikomu nevadilo a nesmělo se větrat do chodeb). Budova byla pečlivěji vybavena prostředky k hašení (písek, nové hydrantové přípojky, hasící přístroje) i prostředky první pomoci včetně ochranných plynových masek a jejich přesného rozmístění po budově. Vrátní chodili na noční služby v letech 1937–1951 ve dvou, během války nesměli při nočních pochůzkách kvůli zatemnění svítit, museli pravidelně obcházet budovu, jeden z vrátných měl i svého psa, který byl povýšen na psa služebního. Byli ozbrojeni pistolemi, ale v roce 1940 jim byly pistole odebrány i s osobními zbrojními pasy a oběžníkem z 20. února 1940 podle nové směrnice byly zavedeny přenosné zbrojní

5 NA, AZČ, inv. č. 233, kart. 37, návrh krytu ve II. suterénu (obr. 2).

pasy ne na jméno majitele, ale ústavu a pouze ve spojitosti se služebním průkazem. Dvě automatické pistole ráže 7,65 Boltu a Ortgies s 25 kusy nábojů se staly zemským majetkem, který mohli používat při noční službě jmenovaní hlídači – Jaroslav Černý, Karel Štich, Josef Zdrubecký, Josef Kitnar, Antonín Medek.⁶ Nových nařízení bylo mnoho, ale jedno stojí za přesnou citaci: „Naprosto není přípustné opouštět budovu otevřeným oknem, a tím otvírat komukoliv přístup do budovy“.

Změny nastaly i ve vnitřním chodu archivu. Podle záznamu z porady konané na půdě Archivu ministerstva vnitra z 15. října 1941⁷ si referent pro archivnictví při Úřadu říšského protektora a vedoucí Archivu ministerstva vnitra dr. Oskar Horst Swientek ponechal po ukončení porady stranou dr. Otakara Bauera a zemského archivního radu dr. Joachima Prochna, aby jim mimo jiné sdělil, že osoby, které nepatří mezi zaměstnance archivu a pracují v pracovnách archivářů, se musí odstěhovat do studovny. Týkalo se to dr. Václava Vojtíška a dr. Zdeňka Kalisty. Dr. Bauer obhájil přítomnost dr. Kalisty, který pracoval na Sněmeh českých vydávaných archivem, a ten mohl v kanceláři nakonec setrvat. Dále musel být z budovy neprodleně vyhoštěn Historický klub, neboť členy byli výlučně příslušníci české národnosti. Navíc prý odmítali půjčovat nečlenům německé národnosti knihy, což dr. Bauer popřel. Swientek jim dále vytkl velké množství často se střídajících kopistů a J. Prochno si musel brát jednoho kopistu po druhém a z nich vybrat ty, kteří nejlépe vládli německým jazykem, a jejich pečlivou evidenci musel zasílat úřadu archiváře říšského protektora. Poslední výtkou pak bylo malé množství nakupované německé historické literatury. Ale abychom byli k Oskaru Horstovi Swientkovi spravedliví, jeho velkou starostí byly archiválie a s tím související skartace. Apeloval na Archiv země České vydat co nejdříve podrobné nařízení ke skartacím hlavně jednotlivých velkostatků, aby nebyly vyřazovány důležité archiválie pouze z důvodů zesíleného sběru starého papíru.

Ale nejen důležitými věcmi týkajícími se chodu archivnictví se musel dr. Swientek zabývat. V srpnu 1941 byl na kontrole budovy Archivu země České a zjistil, že na budově není nikde umístěno velké „V“ – Viktoria – Vítězství, kterým musely úřední budovy být v rámci akce „V“ opatřeny. Archiv sice již v červenci téhož roku zažádal o výrobu praporů s tímto písmenem, ale s firmami se nic nedohodlo pro jejich neochotu či zaneprázdnění, a tak bylo zadáno firmě Bureš z Prahy III. pořídit dvě velká dřevěná „V“ k výzdobě hlavního vchodu do budovy. Ale ta v době Swientkovy návštěvy nebyla ještě hotová. Swientek proto nařídil umístit na budově prozatímně sedm papírových „V“. Nakonec byla umístěna jen čtyři, ale nějak to prošlo.⁸

6 NA, AZČ, inv. č. 233, kart. 37. Hlídači byli pochopitelně prověřeni a lze o nich najít pečlivé záznamy s datem narození, bydlištěm, jmény rodinných příslušníků apod.

7 NA, AZČ, inv. č. 234, kart. 37. Záznam z porady zapsal a podepsal dr. Otakar Bauer.

8 NA, AZČ, inv. č. 234, kart. 37.

Těsně před válkou i během ní bylo stěhováno značné množství archiválií i jiných uměleckých děl. Po budově, do budovy, ale i z budovy ven. Z obavy před bombardováním byly stěhovány archiválie z vyšších pater do nižších, kromě již zmíněného vlhkého III. suterénu. A přibýly i písemnosti z jiných institucí, často i s regály a skříněmi, kterých měl archiv nedostatek. Například během velmi krátké doby od 22. září do 7. října 1941 byla přestěhována značná část materiálu ze šesti místností budovy Národního muzea na Václavském náměstí, později pak písemnosti řádů křižovníků s červenou hvězdou, dominikánů, piaristů, Roudnický archiv z Litoměřic, Černínský archiv z Jindřichova Hradce, protože jindřichohradecký archivář K. Tříška měl již v roce 1938 obavy z připojení Jindřichova Hradce do Říše a odvezení archiválií, a mnoho dalších, třeba i jednotlivin (graduál z r. 1575 z Třebenic, obecní kroniky, listiny...)⁹

Další institucí, která využila budovu pro vlastní účely, bylo České technické muzeum (dnešní Národní technické muzeum). Z příkazu německé branné moci se muselo nuceně vystěhovat ze svých dosavadních prostor ve Schwarzenberském paláci na Hradčanském náměstí, kde byla v roce 1910 otevřena jeho první expozice. Novostavba na Letné byla sice již dokončena, ale okupační správou zabrána pro protektorátní ministerstvo pošt. Muzeum proto urychleně a na vlastní náklady přestěhovalo do II. suterénu AZČ pozůstalosti Josefa Schulze, Josefa Zítka, Jana Kotěry a dalších, jejich výkresy a plány. Ve stejném depozitáři pobýly i sbírky Moderní galerie (Slavíček, Švabinský...), pár týdnů i sbírka Waldesova, která zde jako depozitum Moderní galerie byla uložena 26. srpna 1938, ale již 25. října téhož roku ji převzal zástupce Waldesovy galerie a po zatčení Jindřicha Waldese v září 1939 byla zabavena nacisty. V září 1940 bylo jako depozitum převzato z Moderní galerie 75 obrazů a čtyři bedny s menšími obrazy a plastikami.¹⁰

Jiné archiválie, hlavně listiny, byly v letech 1940–1943 naopak z archivu odváženy „dle zásad provenience“ do Budyšína, Drážďan, Vídně, Lince. Existují přesné soupisy k odváženým listinám do jednotlivých archivů i s registry. Například do Drážďan byly odvezeny listiny pánů z Koldic, 94 listin z AČK a další, do Slezska 27 listin z AČK. Joachim Prochno a další se snažili každou listinu zkoumat, jestli má opravdu být odvezena, zda nejsou například ve Slezsku opisy či druhé exempláře.¹¹

A později, od jara roku 1943, byly z důvodů možného bombardování převáženy archiválie mimo Prahu. Například do kláštera v Hájku u Unhoště, kde proběhly od února 1943 vnitřní úpravy, byly namontovány regály a firmou Antonína

9 NA, AZČ, inv. č. 237, kart. 38. Podrobná zpráva dr. Miloslava Volfa obsahuje přesný denní rozpis stěhovacích prací včetně počtu řemeslníků, popisu obsahu beden apod.

10 NA, AZČ, inv. č. 237, kart. 38.

11 NA, AZČ, inv. č. 267, kart. 83.

Kučery z Ůhonic odvezeno 35 stěhovacích aut do jednotlivých cel.¹² Dalšími využitými místy byla fara v Horoměřicích, zámek v Litni, suterén Kramářovy vily místo krytu pro lidi, suterénní místnosti v blízkém Sokolu Dejvice, na Orlík do protiletického krytu byl odvezen archiv řádu maltéžských rytířů. Jsou dochovány nájemní smlouvy i vyčíslení nájemného.¹³

Podle přejímacího listu čj. 8398 z 10. října 1941, podepsaného zemským archivním radou dr. Otakarem Bauerem, který zastupoval ředitele AZČ, byly archivem převzaty do úschovy obrazy Vojtěcha Bartoňka, Romana Havelky, Václava Jansy, Petra Maixnera, Viktora Olivy, Jaroslava Panušky, Jindřicha Tomce a všechna plát na Muchovy Slovanské epopeje, stočená na válcích, které nechala vyrobit pražská obec. Přejímací list z 21. října 1941, čj. 8398 obsahoval názvy originálních pláten i jejich rozměry.¹⁴

Na dvaceti monumentálních obrazech pracoval Alfons Mucha v letech 1910–1928 na zámku Zbiroh, kde si část zámku pronajal. Zachytit dějiny slovanských národů chtěl již od Světové výstavy v Paříži v roce 1900, ale teprve o deset let později měl díky americkému průmyslníku Charlesovi R. Cranovi dostatek finančních prostředků k realizaci svého velkého snu. Prvních jedenáct pláten bylo vystaveno v roce 1919 v pražském Klementinu, kompletní cyklus pak k desátému výročí republiky na podzim 1928 ve Velké dvoraně právě dokončeného Veletržního paláce. Mucha plát na daroval „Praze a lidu“ s podmínkou vybudování nové galerie pro epopej, což dodnes nebylo splněno. Od roku 1926 byla epopej deponována v bývalé kapli holešovické školy U Studánky, ležící v blízkosti Veletržního paláce, odkud byla zapůjčována. Podle dr. Hany Svatošové z Archivu hlavního města Prahy byly obrazy uchovávány v relativně vhodném prostředí.¹⁵ Městská rada pražská schválila 5. května 1939 (čj. 23118/39) peníze na opravu obrazů samotným Muchou. Ten však brzy onemocněl a 14. července 1939 zemřel na následky zápalu plic. Restaurátorské práce dokončili v lednu 1940 jím osobně vybraní restaurátoři. V červnu 1940 zadala městská rada zakázku na zhotovení dřevěných transportních válců vhodných pro stěhování epopeje z Holešovic do bezpečnějšího úkrytu, z obavy před případným bombardováním a požárem. Práci na svinování pláten prováděli pracovníci Osvětového odboru pod vedením akademického malíře Adolfa A. Zahela.

12 NA, AZČ, inv. č. 237, kart. 38. Ve spisech jsou plánky cel i rozmístění regálů v Hájku, uložení archiválií, smlouvy se stěhovacími firmami, popis stěhování.

13 NA, AZČ, inv. č. 237, kart. 38. Složka obsahuje seznam míst, ve kterých byly dokumenty deponovány, najdeme v ní i vypočtení nájemného v jednotlivých objektech.

14 NA, AZČ, inv. č. 227, kart. 35. V originálu přejímacího protokolu se dozvíme jméno autora, název obrazu, jeho rozměry (největší jsou 810 x 610 m), informaci o navinutí na válec či volném uložení. NA, AZČ, inv. č. 237, kart. 38. Podrobná dokumentace o balení i průběhu stěhování.

15 Čiháková-Noshiro, Vlasta: Almanach Slovanské epopeje. Praha 2011.

Návrh na uložení Slovanské epopoje ze školy U Studánky do budovy AZČ padl 28. října 1940 (čj. 1634, odd. 12/1940) a 3. prosince 1940 psal ředitel archivu primátorovi hlavního města Prahy, že je vše domluveno, pouze má být datum o přivezení uměleckých děl oznámeno 24 hodin předem. Z 1. července 1941 existuje zpráva akademického malíře Adolfa Zahela, který práce řídil, o přesném postupu navíjení pláten na šest válců různých rozměrů, kterému předcházelo vyrovnávání a zpevnění okrajů.¹⁶ Průběžně byla plátna prokládána bílým papírem a čištěny zadní strany. Válce byly uloženy do laťových beden vyrobených Karlem Hlaváčkem, truhlářem z Prahy I. Plátna se balila deset dní za pomoci Josefa Zimy, tesařského mistra, Václava Fišny, čalounického mistra a šesti dělníků. Převoz do archivu zajišťovalo devět tesařů.

Dne 15. srpna 1941 posílá úřad primátora hlavního města Prahy zprávu (čj. 5932) Zemskému úřadu v Praze o přestěhování Slovanské epopoje, čtyř lunetových obrazů – pohledů na Prahu malířů Tomce, Panušky, Jansy a Havelky a dalších velkých pláten (Švabinský, Purkyně, Mánes, Navrátil a další) do II. suterénu archivu pod odborným dohledem, aby nedošlo k žádnému poškození. Některé úseky prací byly filmovány. Spolu s plátny byla A. Zahelem odevzdána krabička s devadesáti hvězdami z obrazu „Slované v pravlasti“, neboť hvězdy by překážely v hladkém navinutí pláten.¹⁷

O dva roky později, koncem května 1943 se začaly odvážet některé obrazy Moderní galerie do Česko-moravské zemské galerie v Praze. Dne 14. července 1943 podalo vedení archivu žádost na kulturního referenta hlavního města Prahy o možnosti odvézt válce se Slovanskou epopojí z archivu „pro fatální nedostatek místa“. Druhá žádost o převoz z důvodů plánu využít části II. suterénu jako úkrytu pro lidi při případných náletech došla 14. září 1943. Již v září 1943 vypracoval umělecký poradce pražské obce profesor Ladislav Šaloun posudek o možnosti uložení uměleckých děl ve sklepeních zámku Slatiňany na Chrudimsku. Kromě celé Slovanské epopoje se odvoz týkal ještě tří obrazů Brožíkových. A v prosinci 1943 byla plátna na válcích skutečně odvezena.

Další obrazy, včetně Bartoňkových lunet, byly odvezeny 24. ledna 1944, starost o odvoz převzal kulturní odbor hlavního města Prahy, jmenovitě vrchní ředitel Roubalík. Odvozu předcházela dopis ze 6. ledna 1944, ve kterém se uvádí, že po odborné konzultaci s profesorem Šalounem bylo rozhodnuto odvézt umělecká díla na bezpečnější místo do jiného vybudovaného protiletického krytu v souladu

16 NA, AZČ, inv. č. 237, kart. 38. Zápis je velmi podrobný – spouštění pláten na podlahu pomocí kladky, namáčení okrajů, přezehlování, prokládání papírem, konečné zabalení povrchu papírem a jutovým materiálem. Je zde také seznam obrazů na šesti válcích i upozornění na pozdější nutné opravy jednotlivých pláten.

17 NA, AZČ, inv. č. 237, kart. 38

s novými bezpečnostními předpisy, které archiv nespĺňuje. A proto odbor žádá o jejich vydání.

V archivu se uvolnilo místo pro archiválie zasílané z jiných institucí a vedení se ulevilo. Starost o umělecká díla vysoké hodnoty byla obrovská.

Slatiňany opustila Slovanská epopěj i Brožíkova díla v lednu 1946, protože se na zámku zřizoval pokusný hřebčinec. Slovanská epopěj se vrátila buď zpět do školy U Studánky, nebo do holešovické Masarykovy školy na Ortenově náměstí.¹⁸ V lednu 1950 byl schválen převoz na zámek v Moravském Krumlově, kde byl po restaurování obrazů od roku 1963 do 2010 vystavován. Pak měl být odvezen do Prahy, čímž se znovu otevřel problém slibu města Prahy autorovi, že bude pro jeho monumentální dílo postavena galerie. V roce 2011 bylo pět pláten odvezeno do Veletržního paláce a Galerie hlavního města Prahy převzala správu expozice v Moravském Krumlově. Po několika výstavách domácích i zahraničních (např. v roce 2017 v Tokiu) bylo celé dílo vráceno do opravených a lépe zabezpečených prostor Moravského Krumlova.

V letech 2010–2011, v době převozu a tahačích o Slovanskou epopěj vzniklo několik prací, které se osudům Slovanské epopěje věnovaly.¹⁹ Pohyb pláten je celkem známý, jen se někteří autoři nemohli shodnout na období válečném. Jeden z autorů, Pavel Nosek,²⁰ má pohyb epopěje zmapovaný, ale naprosto popírá její uložení v Archivu země České. Uvádí svinování pláten v září r. 1941 (zpráva Adolfa Zahela o navinování pláten je z 1. července 1941)²¹, ale poté se ocitá v září 1943, kdy zmiňuje Šalounův posudek na stěhování do sklepů ve Slatiňanech. Píše: „...se nadále traduje pověst o uložení epopěje v podzemí Zemského archivu opírající se o jediné sporné „svědectví z doslechu“... a dále pak, že „žádný jiný doklad nebyl nalezen“. A pokud by prý připustil pravdivost pověsti, musel by existovat pádný důvod pro přemístění v roce 1943. Že zde Slovanská epopěj byla uložena, je archivními dokumenty doloženo dostatečně a důvody k odvozu byly minimálně dva. Velmi málo místa v archivu²² a nové podmínky nová nařízení pro uložení uměleckých děl v případě leteckých náletů. Možná hrálo roli i umístění archivu mezi nádražím a budovami SS. Autorovi chybí v jeho jinak podrobném popisu dva roky, které jsou doloženy právě v registratuře AZČ.

18 Místo se nepodařilo přesně určit, ale dr. Hana Svatošová i Lenka Bydžovská se přiklání ke škole U Studánky – viz: Čiháková-Noshiro, Vlasta: Almanach Slovanské epopěje. Praha 2011; Bydžovská, Lenka – Srp, Karel (ed.): Alfons Mucha. Slovanská epopěj. Praha 2011.

19 Bydžovská, L. – Srp, K. (ed.): Alfons Mucha: Slovanská epopěj. Historička umění Lenka Bydžovská se přiklání k umístění Slovanské epopěje do archivu.

20 Nosek, Pavel: Neviditelný pes, 15. 10. 2011, Historie: Osudy Slovanské epopěje za okupace; též viz: Čiháková-Noshiro, V.: Almanach Slovanské epopěje.

21 NA, AZČ, inv. č. 237, kart. 38.

22 NA, AZČ, inv. č. 237, kart. 38.

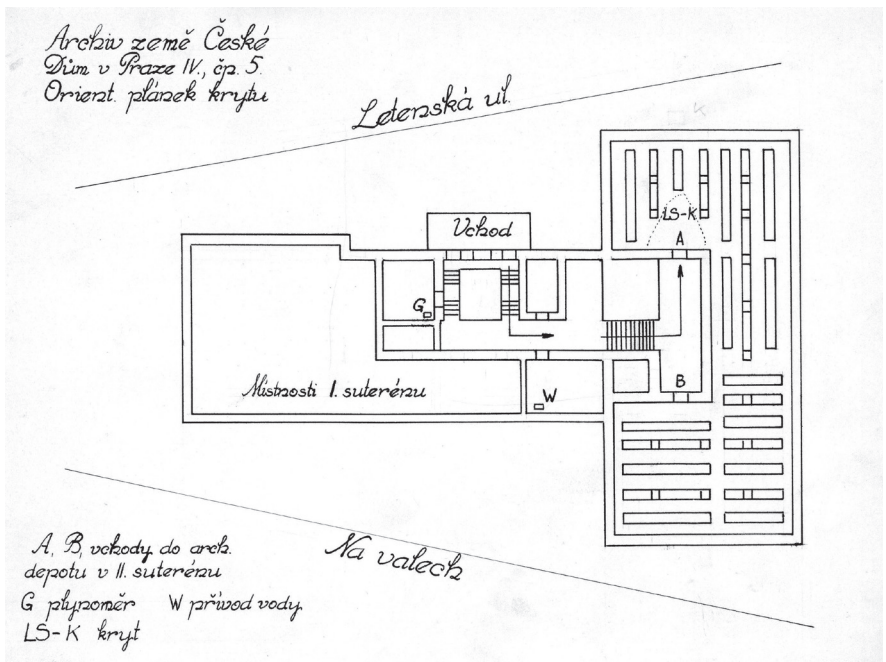
Dokladů o jednání a konečném rozhodnutí umístit epopej do budovy AZČ a o přípravách k jejímu dalšímu stěhování je mnoho a jejich podrobný popis není předmětem tohoto příspěvku. Doplnění údajů o osudech Slovanské epopeje v letech 1941–1943, jak je zaznamenávají dokumenty uložené v registratuře Archivu země České, by však mohlo být zajímavé pro budoucí čtenáře a důležité pro badatele o její historii.

Where Was the Slav Epic Hidden during the Second World War?

Prior to the Second World War, the Czech Lands Archives underwent changes in accordance with the protection of archival materials and employees anticipating the possible hardships of war. The reception guards were reinforced with a new set of rules, the building was equipped with better protection tools, and the glass block windows were covered with interior shutters, etc. Furthermore, plans for building shelters were considered not just for employees but also for the residents of surrounding houses and casual passers-by. Because of a threat of bombardment, the archival materials were moved to lower storeys; not only the valuable archival documents from other institutions but also many artworks were placed in the basement. Depositing Mucha's Slav Epic in the Czech Lands Archives was debated, although no evidence has been found. The Czech Lands Archives registry reveals not only a large number of documents about carefully preparing to move the artwork to the second repository of the building but also about its further transport to the basement of Slatiňany Castle two years later. These documents filled the information gap about the fate of this monumental work.

obr. 1 Průčelí
Archivu země
České rozbité při
Pražském povstá-
ní 1945
(NA, Archiv země
České, inv. č. 234,
kart. 37)

obr. 2 Návrh krytu ve II. suterénu Archivu země České
(NA, Archiv země České, inv. č. 233, kart. 37)